

Robert Musil

TRI ŽENY

EUROPA

Robert Musil

TRI ŽENY

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Ďakujeme Vám, že ste si kúpili túto knižku,
lebo dobré príbehy žijú vtedy, keď ich čítame.

Kniha, ktorú držíte v rukách,
vznikla vďaka nášmu spojeniu s **582**_{SKA}

Robert Musil: Tri ženy

Preklad a doslov © Vincent Šabík, 1984, 2018

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2018 bee and honey
visual communication

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2018

Ako päťdesiaty druhý zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2018

**Die Übersetzung dieses Buches wurde vom österreichischen
Bundeskanzleramt (Sektion für Kunst und Kultur) gefördert.**

Preklad tejto knihy podporil Úrad spolkového kancelára
Rakúskej republiky (sekcia kultúry a umenia).

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-59-1

Frederic Munnig

edícia
PREMENA
zväzok 52

GRIGIA

V živote bývajú obdobia, keď sa všetko nápadne spomaľuje, ako by váhalo napredovať, alebo chcelo zmeniť smer. Možno niekoho práve v takomto čase ľahšie stihne nešťastie.

Homo mal chorého malého syna; keďže sa jeho stav už takmer rok ani nezlepšoval, ani nezhoršoval, lekár odporúčal dlhší pobyt v kúpeľoch. Homo sa nevedel rozhodnúť, či má cestovať spolu s rodinou. Zdalo sa mu, že by sa odchodom naddlho odlúčil od seba, od svojich kníh, plánov, od svojho života. Svoju nechut' pociťoval ako prejav veľkého sebeckta, hoci to bolo skôr akési odpútanie, pretože dovtedy sa od svojej ženy neodlúčil ani na jediný deň; miloval ju hlboko a miloval ju aj teraz, i keď dieťa narušilo spojitost' tejto lásky, podobne ako voda rozleptáva celistvosť kameňa. Homa ohromila táto nová vlastnosť odlučiteľnosti, ktorá však nič neuberala na jeho láske k žene, aspoň jeho vedomie a vôľa o tom nič nevedeli, a tak si ani počas dlhých príprav rodiny na cestu vôbec nevedel predstaviť, ako strávi sám blížiac sa leto. Pociťoval iba prudký odpor pri pomyslení na akékoľvek kúpeľné a rekreačné prostredie. Zostal teda doma sám, ale už na druhý deň dostal list, pozvanie od akciovej spoločnosti, ktorá zamýšľala znova odkryť staré benátske zlaté bane v údolí Ferseny. List písal pán Mozart Amadeo Hoffingott, s ktorým sa pred rokmi zoznámil a niekoľko dní priatelil na cestách.

Napriek tomu neskrslí v ňom ani najmenšie pochybnosti o tom, že ide o vážne, počestné podujatie. Poslal dva telegramy; v jednom oznamoval žene, že odcestuje a zakrátko jej pošle novú adresu, v druhom prijal ponúkanú spoluprácu pri otváraní baní ako geológ a navrhol aj väčší peňažný vklad.

V P., neprístupnom a bohatom talianskom mestečku, známom pestovaním moruše a hrozna, sa stretol s Hoffingottom, vysokým a pekným počerným mužom v jeho rokoch, ktorý sa ustavične za čímsi hnal. Spoločnosť disponovala, ako sa dozvedel, obrovským americkým kapitálom a podujatie plánovali uskutočniť veľkoryso. Onedlho sa vydá do údolia prípravná expedícia, jej členmi mali byť oni dvaja a ešte ďalší traja účastinári; už kúpili kone, najali pomocné sily, čakajú na prístroje.

Homo sa neubytoval v hoteli, ale – vlastne ani nevedel prečo – u akéhosi Taliana, Hoffingottovho známeho. Boli tam tri nápadné

veci, ktoré ho upúťali. Postele, nevýslovne chladné a mäkké, v krásnych mahagónových ulitách. Tapety s nezvyčajne spleťtým a nevkusným vzorom, pôsobiacim neukončene a cudzo. A hojdiacie kreslo z rákosia; keď sa v ňom človek kolísal a pozoroval tapety, sám sa stával chuchvalcom stúpajúcich a klesajúcich čiar, ktoré v dvojsekundových intervaloch vyrastali z ničoho do obrovských rozmerov a opäť sa sťahovali do seba.

Ovzdušie ulíc prenikala vôňa snehu a juhu. Bolo prostred mája. Večer mestečko osvetľovali veľké oblúkové lampy zavesené na priečne napätých lanách tak vysoko, že ulice pod nimi vyzerali ako tmavomodré priepasti, po ktorých tmavom dne musel človek kráčať, zatiaľ čo sa hore vo vesmíre so sykotom krútili biele slnka. Cez deň sa otváral výhľad na vinice a lesy. Ich červené, žlté a zelené farby prestáli zimu, a keďže tu stromy nezhadzujú lístie, svieže sa prepletalo so zvädnutým ako na pohrebných vencoch. A z lístia trčali malé červené, belasé a ružové vilky, ešte dobre viditeľné, ako ľubovoľne porozhadzované kocky, ľahostajne ukazujú pred celým svetom im samým neznámy, svojský zákon formy. Vo vyšších polohách bol les tmavý a vrch, ktorý sa nad ním týčil, sa volal Selvot. Nad lesom sa rozprestierali zasažené hole, ktoré sa v miernom širokom príboji rozbiehali po susedných vrchoch, sprevádzajúcich prudko stúpajúce stráne malej bočnej doliny, do ktorej sa mala vydať expedícia. Z týchto vrchov prichádzali do mestečka chlapi s mliekom a na nákup polenty; niekedy priniesli aj veľké drúzy horských krištáľov alebo ametystov, ktoré tu vraj rástli v skalných trhlinách tak hojne ako inde kvety na lúkach; a tieto tajomne krásne rozprávkové výtvyry ešte znásobovali dojem, že sa za obrazom tohto kraja, ktorý sa trblietal cudzo a súčasne dôverne ako niekedy hviezdy na nočnej oblohe, skrýva akési túžobné očakávanie. Keď vchádzali na koňoch do horskej doliny a o šiestej prešli cez Santa Orsolu, pri kamennom mostiku nad krovinatou horskou bystrinou sa rozospievalo ak nie sto, tak určite dva tucty slávikov; bol jasný deň.

Ocitli sa uprostred doliny, na zvláštnom mieste. Bolo akoby zavesené na svahu jedného z vrškov; horská cesta, ktorá ich sem priviedla, napokon doslovne skákala z jedného veľkého ploského kameňa na druhý a dolu svahom stekalo z nej k lúkam ako klúkaté potôčky niekoľko krátkych a strmých uličiek. Keď zastali na ceste, uvideli pred sebou iba zanedbané chudobné sedliacke domy, ale

pri pohľade zdola, od lúk, si človek mohol pomyslieť, že sa ocitol v prastarej kolovej osade, pretože domy smerom od doliny stáli na vysokých stĺpoch a trochu obďaleč od nich umiestnené záchody na štyroch tenkých a dlhých žrdiach sa vznášali nad svahom ako gondoly nosidiel. Ani krajina vôkol dediny nebola obyčajná. Vysoké hory pretkané strminami vytvárali viac ako polkruhovitý val, ktorý sa dosť prudko zvažoval do kotliny, uprostred s menším zalesneným kužeľom, takže celok vzbudzoval dojem prázdneho sveta bábovky, z ktorého malý kúsok odrezala bystrina tečúca v hĺbočine; jeho otvorená strana sa opierala o vysoké druhé krídlo brehu, ktoré sa súčasne s ňou rozbiehalo do údolia, na ktorom visela dedina. Vôkol boli ešte pod snehom samé rokliny s kosodrevinou, tu i tam bolo vidieť tmú, uprostred lesnatého návršia tokal už tetrov a na lúčkach od slnečnej strany zakvitli prvé žlté, belasé a biele hviezdíčky kvetov, ktoré boli také veľké, ani čoby niekto rozsypal za vrece toliarov. Ak však človek vyšiel za dedinu ešte o sto stôp vyššie, dostal sa na nevelmi širokú plošinu, ktorú pokrývali polia, lúky, senníky a roztratené domy; z bašty vystupujúcej oproti údoliu hľadel na svet malý kostolík, ktorý za pekných dní ležal v diaľke pred dolinou ako more pred ústím rieky; takmer nebolo možné rozlíšiť, kde je ešte zlatožltá diaľava požehnanej nížiny a kde sa už začína vratké oblačné dno neba.

Ako sa ukazovalo, čakal ich tu pekný život. Dni trávili vo vrchoch, pri starých zasypaných vchodoch štôlní a pri nových skúšobných výkopoch, alebo na cestách údolím, kde sa mala stavať nová široká cesta; vo vzdušnom oceáne, už lahodnom a ťarchavom blížiacim sa odmäkom. Rozsypali peniaze medzi ľuďmi a vládli ako bohovia. Zamestnávali celý tunajší svet, chlapov i ženy. Chlapov zadelovali do pracovných skupín a posielali ich do hôr, kde museli zostávať celý týždeň, zo žien formovali nosičské kolóny, ktoré po takmer neschodných chodníčkoch vynášali náhradné nástroje a stravu. Kamennú budovu školy zmenili na faktóriu, v nej skladovali a vydávali materiál; ostrý mužský hlas predvolával sem jednu po druhej z hlúčku čakajúcich a trkotajúcich žien a do veľkých prázdnych nosí nakladali každej dovtedy, kým sa jej nezačali podlamovať kolená a nabiehať krčné žily. Keď taká mladá pekná žena mala už náklad na chrbte, oči jej vystúpili z jamiek a pery sa jej pootvorili; zaradila sa za ostatné a na znamenie sa tieto zmĺknuté ťažné zvieratá pomaly, krok za krokom, driapali po hadistých

chodníkoch k vrchom. Niesli vzácne, zriedkavé bremená, chlieb, mäso a víno. So železným náčiním nemuseli tak úzkostlivo zaobchádzať. Okrem odmeny v hotovosti sa pritom dalo odložiť všeličo užitočné aj pre gazdovstvo, preto ženy vláčili bremená rady a boli dokonca vďačné mužom, ktorí priniesli toto požehnanie do vrchov. A bol to nádherný pocit; tu človeka neskúmali, ako všade inde na svete, čo je zač – či je spoľahlivý, mocný a či sa ho treba báť, alebo je pôvabný a pekný – mohol byť, aký bol, a mohol zmýšľať o veciach života, ako zmýšľal, tu nachádzal lásku, pretože prinášal požehnanie; predchádzala ich ako herold, všade na nich čakala ako čistá posteľ na hosťa, a ľudia nosili v očiach dary privítania. Ženám bolo dovolené otvorene prejavovať také city; no stávalo sa aj to, že keď prechádzali popri lúke, na ktorej stál starý sedliak, hrozil kosou ako zosobnenie smrti.

Na tomto konci doliny žili vôbec podivní ľudia. Ich predkovia sem prišli ako baníci z Nemecka za čias vlády tridentských biskupov a dodnes tu žili ako zvetraný nemecký kameň roztrúsený medzi Talianmi. Pôvodné životné formy si sčasti zachovali a sčasti na ne zabudli, ale aj to, čo si ešte zachovali, sami už nevelmi chápali. Divé jarné potoky im odplavovali zem, niektoré domy, ktoré kedysi stáli na vŕšku, viseli teraz nad okrajom priepasti, a oni proti tomu nerobili celkom nič; nové časy im zase nanosili do domov veľa všelijakého haraburdia: lacné leštené skrine, komicke pohľadnice a farbotlačé, ktoré viseli vedľa kuchynského riadu, z akého sa jedávalo možno ešte za čias Martina Luthera. Boli totiž protestanti. A hoci ich pred romanizáciou chránilo iba to, že tvrdohlavo lipli na vlastnej viere, neboli dobrými kresťanmi. Keďže boli chudobní, takmer všetci chlapi hneď po svadbe opúšťali ženy a odchádzali na dlhé roky do Ameriky; keď sa vrátili, priniesli si zopár nasporených grošov, ale aj návyky z veľkomestských bordelov a náboženskú ľahostajnosť, nič však z ostrého ducha civilizácie.

Hneď po príchode do tohto kraja počul Homo rozprávať históriu, ktorá ho neobyčajne zaujala. Ani nie tak dávno, pred nejakými pätnástimi rokmi, sa jeden z roľníkov po dlhom čase vrátil z Ameriky domov, k svojej žene. Obidvaja boli radi, že sú zase spolu, a kým sa nerozkotúľali posledné haliere z mužových úspor, dopriali si aj o čosi viac ako zvyčajne. Keďže ďalšie peniaze, ktoré mali prísť z Ameriky, neprichádzali, vychystal sa roľník znova do sveta,

aby – ako ostatní chlapi z okolia – zarobil na živobytie podomovým obchodom, a žena sa opäť sama starala o nevýnosné hospodárstvo. Ale muž sa už domov nevrátil. O niekoľko dní sa do iného z týchto odľahlých gazdovstiev tiež vrátil gazda z Ameriky, presne na deň vyrozprával svojej žene všetko, čo sa stalo odvtedy, ako odišiel z domu, pýtal si jedlo, ktoré mu vtedy pripravila na rozlúčku, vedel podrobnosti o krave, ktorej však už dávno nebolo, bez veľkých rečí pristal aj na deti, čo mu požehnali iné nebesá ako tie, ktoré mu mezdicasom viseli nad hlavou. Aj tento Amerikán sa po krátkom šťastí so ženou pobral na cesty a nikdy sa už nevrátil. V okolí sa vyskytlo ešte niekoľko takýchto prípadov a potom sa prišlo na to, že ide o podvodníka, ktorý v zámorí pracoval spolu s tunajšími chlapmi a všetko sa od nich povyžvedal. Kdesi ho potom úrady zadržali a zadržali a odvtedy ho už ani jedna zo žien nevidela. Všetky ho však veľmi ľutovali, každá by s ním bola ešte rada strávil niekoľko dní, aby si porovnala spomienky so skutočnosťou a nemusela sa báť výsmechu; každá si zrejme všimla jednotlivosti, ktoré sa celkom nezhodovali so spomienkami, lenže si tým neboli isté, a preto ani nemohli robiť ťažkosti mužovi, ktorý sa vrátil, aby sa ujal svojho práva.

Také tu boli ženy. Spod hnedých vlnených sukni s červeným, modrým alebo pomarančovým podolkom na šírku dlane im vytŕčali nohy, a ručníky, ktoré mali na hlavách a previazané krížom cez prsia, boli z lacného kartúnu s modernými továrenskými vzormi, ale ničím, bolo to možno v ich farbách alebo v ich kombinácii, pripomínali ešte stáročných predkov. Bolo to čosi omnoho staršie ako ľudový kroj, akýsi nádych, oneskorený, putujúci stáročiami, matný a hmlistý, človek ho však napriek tomu jasne cítil, keď na ne hľadel. Nosili topánky podobné člnkom vyhlobeným z jediného kusa dreva a na podrážkach mali vždy po dva železné drapáčky v tvare noža, aby sa im bezpečne chodilo po zlých cestách. Pohybovali sa v nich ako Japonky. V modrých a hnedých pančuchách. Keď si museli odpočinúť, nesadali si na okraj chodníka, ale rovno na zem s kolenami pritiahnutými k telu, ako sedávajú černosi. A keď občas odchádzali na osloch do hôr, nesadali si na sukne, ale ako chlapi sa zapierali vytrénovanými stehnami o ostré hrany drevených sediel, nohy pritom dvíhali dosť vysoko a dlhým trupom tela sa mierne knísali.

Priateľskosť a milota v ich správaní boli také bezprostredné, že vyvolávali až rozpaky. „Nech sa páči, vstúpte,“ povedali seabedome

ako rodené vojvodkyne, keď niekto zaklopal na dvere ich sedliackych príbytkov, alebo keď sa s nimi zdržal vonku na kus reči, nečakane a s najväčšou zdvorilosťou a zdržanlivosťou sa opýtali: „Smiem vám podržať kabát?“ Keď raz doktor Homo povedal rozkošnému štrnásťročnému dievčaťu: „Pod’ do sena,“ – iba tak, lebo sa mu seno znenazdajky videlo také prirodzené ako zvieratám pokrm – na dievčenskej tváričke zakrútenej v šatke s cípom vyčnievajúcim do čela, ako ju nosievali už jej dávni predkovia, sa nezjavil ani tieň úľaku: dievča iba veselo vyprsklo nosom a zaiskrilo očami a ako sa zvrtilo na opätkoch, špice malých člnkovitých topánok mu vyleteli dohora, a s hrabľami na pleci takmer spadlo na vystrčený zadok; keby to všetko nebol len výraz milého a neohrabaného úžasu nad žiadostivosťou muža, Homo by sa cítil ako v komickej opere. Inokedy sa opýtal statnej sedliacky, ktorá pripomínala postavu vdovy zo staronemeckého divadla: „Ty si ešte panna, pravda?“ a chytil ju pritom za bradu – opäť len tak zo žartu, pretože žarty sa majú okoreniť chlpskou drsnosťou; žena strpela jeho ruku na svojej brade a vážne odvetila: „Áno, pravdaže.“ Homo takmer stratil prevahu: „Ty si ešte panna?“ rýchlo zopakoval otázku a s údivom sa rozosmial. Vtedy aj ona vyprskla smiechom. „Povedz!“ dobiedzal do nej ďalej a zo žartu jej pomykával bradou. Žena mu fúkla do tváre a so smiechom povedala: „Bývalá!“

„A čo dostanem, keď k tebe prídem?“ pýtal sa ďalej.

„Čo budete chcieť.“

„Všetko, čo budem chcieť! ?“

„Všetko...“

„Naozaj všetko?“

„Všetko! Všetko!“ A tak vynikajúco a náruživzo zahrála vášnivosť, že ho jej divadelné nadanie tu, v tisícšesťstometrovej výške, celkom vyviedlo z miery. Od tej chvíle sa už nemohol zbaviť predstavy, že tento život, jasnejší a korenistejší, než aký poznal dovtedy, nemá nič spoločné so skutočnosťou, že je hrou vznášajúcou sa vo vzduchu.

Nastalo leto. Keď Homo po prvý raz uvidel rukopis svojho chorého syna na liste, ktorý práve dostal, prenikol ho celého úľak šťastia z pocitu tajomného vlastníctva; skutočnosť, že rodina vedela už o tom, kde sa zdržuje, dodala mu neobyčajnú istotu. Je tu, konečne vedia všetko, už nemusí nič vysvetľovať. Lúky sa zaodeli do bieleho a fialového, zeleného a hnedého prísvitú. Už

nebol príznakom. Rozprávkový les starých smrekovcov pokrytých nežnými zelenými chlpkami stál na smaragdovom svahu. Pod machom možno žili fialové a biele kryštály. Potok uprostred lesa padajúci na skalný balvan vyzeral zrazu ako veľký strieborný hrebeň do vlasov. Na ženine listy už neodpovedal. Jedným z tajomstiev tunajšej prírody bol pocit vzájomnej spolupatričnosti. Jestvoval kvet jemnej nachovej farby a nejestvoval vo svete nijakého iného muža, len v jeho vlastnom, tak to učinil Boh, celkom ako zázrak. Jestvovalo aj miesto na tele, skryté, ktoré nesmel nikto vidieť, ak nechcel zomrieť, iba on sám. V tej chvíli sa mu to všetko videlo také nádherne nezmyselné a nepraktické, ako môže byť iba hlboká viera. A až teraz pochopil, čo vlastne urobil, keď sa na leto osamostatnil a dal sa unášať svojim vlastným prúdom, ktorý sa ho zmocnil. Klesol na kolená medzi stromy s jedovato zelenými bradami lišajníka, široko roztvoril náruč ako ešte nikdy v živote a zmocnila sa ho predstava, akoby mu v tej chvíli vzali z rozovretých rúk jeho samého. V dlani zacítil ruku svojej milej, počul jej hlas, celé telo akoby mu až teraz rozochvievali všetky jej dotyky, zdalo sa mu, že je bytosťou, ktorú sformovalo iné telo. Ale on sa už vzdal svojho života. Srdce mu pred milovanou spokojnelo a schudobnelo ako srdce žobráka, z duše sa mu takmer drali sľuby a slzy. A jednako bolo nad slnko jasné, že sa nezmenil. S jeho vzrušením sa podivuhodne spájal obraz lúk kvitnúcich vôkol lesa, a, napriek túžbe po budúcnosti, pocit, že tu bude ležať mŕtvy medzi sasankami, nezábudkami, orchideami, enciánom a nádherne zelenohnedým šťavelom. Vystrel sa na machu. „Ako by som si ťa mohol vziať tam na druhú stranu?“ pýtal sa Homo sám seba. Telo mu prenikala zvláštna únava, ako keď sa meravá tvár rozplynie v úsmeve. Vždy si myslel, že žije v skutočnosti, bolo však niečo neskutočnejšie ako poznanie, že jeden človek je pre neho niečím iným ako všetci ostatní ľudia? Že medzi nespočetnými ľudskými telami jestvuje jedno jediné, od ktorého závisí jeho vnútorné bytie takmer rovnako ako od jeho vlastného tela? Telo, ktorého hlad a ustatosť, sluch i zrak tak súvisia s ním? Keď jeho dieťa podrástlo, vrastalo do pozemských starostí a radostí ako tajomstvá zeme do malého stromčeka. Miloval svoje dieťa, ale ako by ono mohlo prežiť, keď už predtým zabilo posmrtnú časť života! Náhle ho prenikla horúčava z tohto nového poznania. Homo nemal sklony veriaceho človeka, ale v tej chvíli pocítil vnútorné svetlo. Vo veľkej jasnosti citu sa mu

vlastné myšlienky javili ako čmudiace sviece, bolo tu iba nádherné slovo ožiarené mladosťou: znovuzjednotenie tu. Prijal ho do seba na celú večnosť, a vo chvíli, keď sa tej myšlienke odovzdal, stratili sa z milovanej ženy všetky malé deformácie, ktoré prinášajú roky, nastal večný prvý deň. Homo stratil zmysel pre akékoľvek posudzovanie bežných vecí pozemského sveta, nepripúšťal nijakú možnosť presýtenia a nevery, veď kto by obetoval večnosť ľahkomyseľnosti jedinej štvrt'hodinky, a prvý raz v živote zažil lásku bez najmenších pochyb, lásku ako nebeskú sviatosť. Poznal osobné predurčenie, ktoré ho zaviedlo do tejto samoty, a zem pod svojimi nohami, prikrývajúcu zlato a drahé kamene, už nepocíťoval ako pozemský poklad, ale ako čarovný svet, ktorý mu bol určený.

Toho dňa sa oslobodil od všetkých pút, ako keď človeka prestane omínať stuhnuté koleno, alebo keď zhodí zo seba ťažký plecniak. Prestal visieť na ďalšom živote, už sa nedesil smrti. Neprežíval nič z toho, čo zavše predpokladal: že keď človek v plnej sile vidí blížiaci sa koniec, chce život ešte bláznivejšie a dychtivejšie vychutnať a užívať; iba sa už necítil stiesnený, bol plný nádhernej ľahkosti, ktorá mu dávala pocit zvrchovaného pána vlastného života.

Práca v baniach bohvieako nenapredovala, ale život vôkol neho nadobúdala podobu života zlatokopov. Jeden z výrastkov ukradol víno, prehrešil sa proti spoločným záujmom, jeho potrestanie mohlo teda rátať so všeobecným súhlasom, a tak ho predviedli v putách. Mozart Amadeo Hoffingott prikázal, aby ho priviazali o strom, kde mal deň a noc stáť na výstrahu. Keď však predák prichádzal s povrazom, zo žartu, aby vyvolal dojem, ním začal pohupovať sem i tam a potom ho zavesil na klinec; mládenec sa celý roztriasol, bol presvedčený, že ho idú vešať. To isté sa opakovalo, hoci tu ťažko nájsť nejaké vysvetlenie, keď prišli kone, ktoré priviezli zásoby, alebo ktoré stiahli z roboty, aby sa mohli niekoľko dní popásať: potom postávali na lúke v skupinkách, alebo si políhali, zoskupovali sa zdanlivo bez poriadku do hĺbky, ale vždy podľa akéhosi tajne dohodnutého zákona estetiky, ktorý presne pripomínal malé zelené, belasé a ružové domce pod Selvotom, ako si ich Homo zachoval v spomienke. Keď boli vo vyšších polohách a cez noc stáli v horskej kotline priviazané po troch alebo štyroch o zoťatý strom, a o pol piatej prechádzal popri nich človek, ktorý sa vydal na cestu o tretej hodine ráno, všetky obracali k nemu

hlavy; pripadal si v nehmotnom prísвите brieždenia ako myšlienka vo veľmi pomalom procese myslenia.

Keďže sa vyskytli krádeže a vôbec zavládla väčšia neistota, vykúpili z celého okolia psy, ktoré mali strážiť. Hliadkujúce skupiny vodili celé svorky, po dvoch alebo troch uviazaných na povrazoch bez obojkov. Odrazu tu bolo toľko psov ako ľudí a vnucovala sa otázka, ktorá z tých dvoch skupín sa vlastne môže cítiť na tejto zemi pánom vo vlastnom dome a ktorá iba ako najatý domáci sluha. Boli medzi nimi ušľachtilé poľovnícke psy, benátski stopári, ktorí sa v okolí vyskytovali pomerne často, ale aj domáci dunčovia, hryzúci a zlostní ako malé zlé opice. Zhlučkovali sa do svoriek, ktoré – nevedno prečo – vytvárali, a potom pevne držali spolu, ale z času na čas sa v každej skupine zúrivo vrhali na seba. Niektoré boli vychudnuté, iné neprijímali potravu; jeden z nich, malý biely pes, chňapol za ruku kuchára, ktorý mu chcel podať misku s mäsom a polievkou, a odhryzol mu prst.

O pol štvrtej ráno bolo už celkom svetlo, hoci slnce ešte nebolo vidieť. Keď človek prechádzal popri horských salašoch, kravy polihovali na blízkyh lúkach spola spiace, spola bdiace. V obrovských matnobielych kamenných formáciách ležali na skrčených nohách, s nachýlenými zadkami nabok a človeka si vonkoncom nevšímali; hlavy nehybne držali obrátené v ústrety očakávanému svetlu a ich pomaly a monotónne prežívajúce papule akoby odriekali modlitbu. Človek prekračoval ich kruh ako sféru prízračných vznešených bytostí, pri pohľade z väčšej výšky pripomínali rozhádzané nemé husľové kľúče, ktoré vytvárali línie ich chrbtíc, zadných nôh a chvostov. O zážitky tu teda nebola núdza. Napríklad, keď si niekto zlomil nohu a potom ho dvaja na pleciah znášali dolu. Alebo keď sa nečakane pri odstrele veľkej skaly na stavbe cesty ozval varovný signál „k zemi“ a všetci sa rozprchli, aby sa kryli. Prvá spíška dažďa práve skropila trávu, na opačnom brehu bystriny horel pod kríkom oheň, na ktorý ľudia s príchodom dažďa celkom zabudli, hoci dovtedy zamestnával ich celú pozornosť, jeho jediným divákom zostala už iba mladá briezka, o ktorú bolo za nohu visiacu vo vzduchu priviazané čierne prasa; oheň, breza a prasa osameli. Prasa kvičalo už vtedy, keď ho viedli na povraze a dohovárali mu, aby len išlo ďalej. Kvičalo ešte silnejšie, keď oproti nemu bežali dvaja rozveselení chlapi. Kvíkalo srdcervúco, keď ho chytili za uši a bez veľkých ceremónií ťahali ďalej. Zapieralo sa všetkými štyrmi nohami, ale

bolesť ho nútila do krátkych skokov. Na druhom konci mosta už čakal chlap so sekerou a ostrím mu zaťal do čela. Od tejto chvíle všetko pokračovalo už omnoho pokojnejšie. Predné nohy sa prasiatku naraz podlomili, zakvičalo už iba vtedy, keď mu nôž uviazol v hrdle; zaznelo to ako prenikavý zadfhavý hlas trúby, ktorý hneď prešiel do chrčania, pripomínajúceho už iba patetické chrápanie. Všetko to Homo videl a počul po prvý raz v živote.

Keď sa zvečerilo, všetci sa zišli na malom dvore fary, kde mali prenajatú izbu, ktorá slúžila ako kasíno. Iba dva razy do týždňa sem privádzali zďaleka mäso, ktoré bývalo často napoly skazené, takže mierna otrava žalúdka nebola zriedkavosťou. Napriek tomu sem chodievali všetci, len čo sa zotmilo, prištrachali sa s malými lampášmi po neviditeľných cestách. Pretože väčšmi ako z pokazeného mäsa choreli smútkom a clivotou, hoci všetko navôkol tu bolo také pekné. Vyplachovali ich vínom. Už hodinu po otvorení sa vo farskej izbe vznášal oblak smútku a tanca. Do toho hrkotal gramofón ako pozlátená plechová kára po mäkkých lúkach posiatych zázračnými hviezdami. Nezhovárali sa medzi sebou, iba hovorili. Veď čo si aj mohli povedať, súkromný vedec, podnikateľ, bývalý väzenský inšpektor, banský inžinier, major vo výslužbe. Hovorili v náznakoch aj vtedy, keď používali slová: slová stiesnenosti, relatívnej pohody, túžby – reč zvierat. Často sa zbytočne vášnivo sporili o nejakej otázke, ktorá sa nikoho netýkala, občas sa navzájom aj pourážali, takže na druhý deň sekundanti behali od jedného k druhému. Potom vysvitlo, že tam vlastne vôbec nikto nebol. Takto sa zabávali, pretože museli nejako zabíjať čas, a hoci ho ani jeden z nich nikdy skutočne nežil, pripadali si suroví ako mäsiari a boli jeden voči druhému zatrpknutí.

Tvorili jednoliatu masu duší typickú pre celú Európu. Charakterizovala ich rovnako neurčitá nečinnosť, akou inakšie býva činnosť. Túžba po žene, dieťaťi, pohodlí. A do toho vždy znova gramofón. Róza, pôjdeme do Lodže, do Lodže, do Lodže... A príd' do mojej komôrky... Astrálne pachy púdro, gázy, opar vzdialeného varieté a európskej sexuality. Neslušné vtipy zanikali vo výbuchoch smiechu a všetky sa začínali slovami: „Žid cestoval vlakom... iba raz sa ktorýsi z nich opýtal: Koľko potkaních chvostov treba od Zeme po Mesiac?“ Vtedy dokonca všetko stíchlo, major spustil *Toscu*, a kým sa gramofón rozbiehal, melancholicky poznamenal: „Kedysi som sa chcel s Geraldinou Farrarovou oženiť.“ Potom

z trúby gramofónu vstúpil do miestnosti jej hlas, ženský hlas, ktorý fascinoval podnapitých mužov, vstúpil akoby do výťahu a ten s ním hneď letel bláznivo do výšky, a bez toho, aby dospel do nejakého cieľa, opäť zasa klesal, až napokon pružne zavisol vo vzduchu. Sukne sa jej vzdúvali od toľkého pohybu; toto stúpanie a klesanie, toto chvíľkové koncentrované zotrvávanie na jednom tóne a nové stúpanie a klesanie a k tomu ešte rozplývanie, rozplývanie a očarenie z nových vibrácií, ktoré doznievali: to bola rozkoš. Homo cítil, že v meste sa takéto nahé opojenie rozkladá na všetky veci, takže ho nemožno odlišovať od vraždenia, žiarlivosti, obchodov, automobilových pretekov, ach, vôbec to už nebola rozkoš, ale túžba po dobrodružstve, nie, nebola to ani túžba po dobrodružstve, ale nôž padajúci z neba, anjel smrti, anjelské šialenstvo, vojna? Z jednej z mnohých dlhých mucholapiiek, ktoré viseli z povaly, spadla pred neho mucha, otrávená zostala ležať na chrbte uprostred mláčky medzi takmer nebadateľnými záhybmi voskového plátna, do ktorých sa zlievalo svetlo petrolejok; pôsobili predjarne smutne, ako keď po daždi zaľúka ostrý vietor. Mucha sa ešte zmohla na niekoľko čoraz slabších pohybov, aby sa prevrátila, a druhá mucha, ktorá sa popásala na prestieradle, podchvíľou pribiehala k družke, akoby sa chcela presvedčiť, ako sa má. Aj Homo sa jej pozorne prizeral, lebo muchy tu patrili k veľkým pohromám. Keď nadišla smrť, zomierajúca mucha poskladala svojich šesť nožičiek dokopy, a tak ich držala zdvihnuté a potom skonala v matnom fliačku svetla na voskovom plátne ako na cintoríne ticha, ktorý jestvoval, hoci nevymieraný v centimetroch a neurčený pre uši. Ktosi práve rozprával: „Istý človek skutočne vyrátal, že ani Rothschildova banka nemá toľko peňazí, aby mohla zaplatiť lístok tretej triedy až na Mesiac.“ Homo ticho povedal len tak pre seba: „Zabíjať, a pritom cítiť Boha, a predsa zabíjať?“ – a ukazovákom vystrelil muchu priamo do tváre oproti sediacemu majorovi. A opäť sa rozdiel konflikt, ktorý sa pretiahol až do nasledujúceho večera.

Vtedy Homo už dávnejšie poznal Grigiu a môžbyť ju poznal aj major. Volala sa Lene Maria Lenzi; znelo to ako Selvot a Gronleit alebo Malga Mendana, ako ametystové kryštály a kvety, on ju však radšej volal Grigia, s dlhým í a prídychovým dža, podľa jej kravy, volala ju Grigia, Sivul'a. Sedávala vo fialovohnedej sukni a bodkovanej šatke na kraji svojej lúky; v holandských drevákoch so špicami vyhnutými dohora, s rukami skríženými na pestrej

zástere, a vyzerala prirodzene pôvabne ako štíhla jedovatá huba; z času na čas odtiaľ pokrikovala na svoju kravku, pasúcu sa v hľbočine. Jej výkriky pozostávali iba zo štyroch slov, ktoré značili približne toľko ako „pod' sem“ a „pod' hore“, vyvolávala ich vtedy, keď sa krava priveľmi vzdialila. Keď však jej drezúra zlyhávala, nasledovali prudké, rozhorčené slová: „Ideš sem, ty diablica!“, a ako posledná inštancia skackala sama dolu lúkou ako kamienok, schmatla najbližší kus dreva, a keď bola Sivul'a na dosah, hodila ho do nej. Keďže krava prejavovala zjavný sklon vzdať sa do doliny, celé divadlo sa so všetkými podrobnosťami opakovalo s pravidelnosťou klesajúceho a vždy znova stúpajúceho hodinového závažia. Všetko to pôsobilo na Homa až rajske nezmyselne, preto si začal Mariu doberať a volať ju Grigiou. Musel si priznať, že mu zakaždým srdce bilo prudšie, keď sa z diaľky približoval k sediacej žene; tak sa rozbúcha zakaždým, keď sa človek náhle ocitne v ovzduší presýtenom vôňou ihličia alebo korenistými výparmi lesnej pôdy, v ktorej rastie veľa húb. V tomto pocite bolo ešte vždy trochu hrôzy pred prírodou, lebo človek by nemal podliehať ilúzii, že príroda je iba prirodzená; je zemitá, drsná, jedovatá a neľudská všade, kde jej človek nevnučuje svoju vôľu. Azda práve to ho púťalo k tejto sedliacke, rovnako ako neutíchajúci úžas nad tým, že stelesňovala ženu. Každého by predsa muselo udiviť, keby uprostred lesa uvidel dámu sediacu so šálkou čaju.

Prosím, vojdite, povedala aj ona, keď jej prvý raz zaklopal na dvere. Stála pri sporáku a na ohni mala hrniec, keďže nemohla od neho odísť, iba zdvorilo ukázala na kuchynskú lavicu, až neskôr si s úsmevom utrela ruku do zástery a podala ju hosťovi; bola to pekne sformovaná ruka, zamatovo drsná ako najjemnejší brúsny papier alebo sypká záhradná zem. Keď sa na ňu zahľadel zboku, tvár mala trochu výsmešnú, s jemnou, grációznou líniou profilu, najviac ho však zaujali jej ústa. Boli klenuté ako Kupidov luk, pritom však i zovreté, ako keď človek prehĺta sliny, čo im pri všetkej jemnosti pridávalo rozhodnú drsnosť a tejto drsnosti zasa takmer neznateľnú črtu veselosti, a to všetko skvele harmonizovalo s topánkami, z ktorých jej postava vyrastala ako z divých koreňov. – Homo mal s ňou dohodnúť akýsi obchod, a keď sa lúčili, opäť tu bol ten úsmev a jej ruka spočinula v jeho azda o niečo dlhšie ako pri príchode. Takéto dojmy, ktoré by si v meste vôbec nevšímal, človeka v tejto samote priam ohromovali, ako keby sa na strome

pohodjávali konáre a nedalo by sa to vysvetliť účinkom vetra alebo odlietajúceho vtáka.

Onedlho potom sa Homo stal milencom sedliakovej ženy; veľmi ho zamestnávala zmena, ktorá sa s ním udiala, lebo bezpochyby ju nevyvolal on sám, ale sa stala s ním. Keď k nej prišiel po druhý raz, Grigia si hned' k nemu prisadla na lavicu, a keď jej položil ruku do lona, aby zistil, pokiaľ si môže dovoliť, a povedal jej, ty si tu najkrajšia zo žien, strpela jeho ruku na stehne, len si na ňu položila aj svoju, tak sa dohovorili. Homo ten vzájomný súhlas spečatil aj bozkom, po ktorom žena zamľaskala, ako keď sa nasýtené pery odtrhnú od pohára, ktorého okraj dychtivo zvierali. Spočiatku ho trochu ľakal takýto vulgárny spôsob bozkávania, a preto sa vôbec nenahneval, keď jeho ďalšie pokusy odmietla; nevedel prečo, veď nepoznal tunajšie obyčaje a riziká, ktoré podstupoval, a tak sa plný zvedavosti rozhodol, že vyčká. „Na sene,“ povedala Grigia, a keď už stál vo dverách a povedal: „Dovidenia,“ dodala: „Do skorého videnia,“ a usmiala sa na neho.

Ešte na ceste domov ho prenikol pocit šťastia z toho, čo sa stalo. Ako keď po chvíli začne zrazu pôsobiť horúci nápoj. Predstava, že pôjdu spolu do senníka – ako bude otvárať ťažkú drevenú bránu, zavrie ju za sebou, ako každým stupňom, ktorým sa otočí v pántoch, bude rásť prítmie, až sa pričupia na dne hnedej kolmo stojacej temnoty – tešila ho ako malé detské figliarstvo. Vybavoval si jej bozky a jej mľaskanie pociťoval, akoby mu okolo hlavy opisovali čarovný prstenec. Predstavoval si, čo ho čaká, a opäť mu zišlo na um, ako tu sediaci jedia; ako pomaly žujú, mľaskajú, oceňujú každý hlt, tak aj tancujú, krok za krokom, a pravdepodobne robia tak všetko; od vzrušenia z týchto predstáv mu celkom zmeraveli nohy, ani čo by sa mu zabárali do zeme. Ženy privierajú viečka a ukazujú meravú tvár, ochrannú masku, aby ich nerušila zvedavosť; nevydajú takmer ani náznak vzdychu, vedia znehybnieť ako chrobáky, ktoré sa robia mŕtvymi, celú svoju pozornosť koncentrujú na to, čo sa s nimi deje. A tak sa správala aj Grigia, hranou podošvy zhrnula na kôpku zvyšky sena, ktoré im zostalo, naposledy sa ešte usmiala, keď sa skláňala k okraju sukne, aby si ho nadvihla, ako keď si dáma napráva podväzky.

Všetko bolo práve také jednoduché a práve také očarujúce ako kone, kravy a zabité prasa. Keď už boli za drevenou bránou senníka a vonku na kamennej ceste zazneli kroky ťažkých topánok,

prešli okolo a zatíchlí, Homo cítil, ako mu krv udrela do hlavy. Ale Grigia očividne už po troch krokoch vedela odhadnúť, či mieria k senníku alebo nie. Nárečie, ktorým hovorila, pôsobilo na neho magicky. Keď jej raz pohrozil, že už nepríde, iba sa zasmiala. „Zacingám u nich!“ a Homo nevedel, či sa toho zľakol, alebo bol šťastný, ale ona určite vybadala jeho rozpaký, pretože sa opýtala: „Mrzí ich to? Veľmi ich to mrzí?“ Boli to slová ako vzory na zásterách a šatkách, ako farebné obruby na pančuchách, bližšie súčasnosti už svojou ďalekou púťou, ale ešte vždy tajomní hostia. Mala ich plné ústa, a keď ju bozkával, nevedel, či miluje túto ženu, alebo či sa zjavuje zázrak a Grigia je iba súčasťou jeho posolstva, ktoré ho spája naveky s jeho milovanou. Inokedy mu Grigia rovno povedala: „Myslia na niečo celkom iné, vidím to na nich,“ a keď sa pokúšal jej otázku zahovoriť, iba poznamenala: „Ach, to je len taký eskus.“ Spýtal sa jej na význam toho slova, ona však iba mlčala, a tak musel sám dlho rozmýšľať, kým z nej vytiahol toľko, aby sa dovtíпил, že tu totiž pred dvesto rokmi žili aj francúzski baníci a že jej slová mali azda znamenať excuse. Ale to slovo mohlo mať aj iný, oveľa zvláštnejší význam.

Človek môže také zážitky prežívať silne, alebo ani nie. Ak sa drží určitých zásad, vtedy je to iba estetický žart, ktorý sa prosto prijíma. Alebo človek nemá zásady, alebo sa ich už tak nepridŕža, ako to bolo v Homovom prípade, keď sa vydal na túto cestu, a tak sa mohlo stať, že cudzie životné formy vytlačili jeho vlastné, ktoré už neboli také pevné. Nedali mu však nijaké nové ja, ambiciózne od šťastia a pevné ako skala, iba sa nesúvisle usadili v krásnych škvrnách vzdušného obrysu jeho tela. Homo nejasne cítil, že čoskoro zomrie, nevedel ešte ako a kedy. Jeho starý život ochaboval; bol ako motýľ, ktorý je na jeseň čoraz slabší.

Niekedy o tom hovorieval s Grigiou; mala vlastný spôsob vyzvedania s plným rešpektom, ako keď sa niečo zdôveruje, celkom nesebecký. Ako sa zdalo, pokladala za celkom prirodzené, že za ich horami jestvujú ľudia, ktorých mal radšej ako ju, ktorých miloval celou dušou. A Homo cítil, že jeho láska nijako neslabne, ale naopak silnie a obnovuje sa; nebledla, ale čím boli jej farby sýtejšie, tým väčšmi strácala schopnosť aktivizovať ho k niečomu reálnemu, alebo mu v niečom brániť. Bola zázračne bezváhová a oslobodená od všetkého pozemského, ako ju pozná len ten, kto sa musí rozlúčiť so životom a ešte smie očakávať smrť; hoci Homo

i dovtedy bol zdravý, teraz sa vzpriamil, ako keď chromý náhle odhodí barly a vykročí.

Homovo psychické rozpoloženie bolo najsilnejšie, keď zväžali seno. Už bolo pokosené a usušené, bolo ho treba len poviazať a poznášať z horských lúk. Homo sa prizeral z blízkej vyvýšeniny, ktorá sa vysoko a do šírky dvíhala nad terénom, akoby vymrštená rozletom hojdačky. Dievča na lúke – celkom samo, jarabá bábika pod nesmiernym skleným zvonom oblohy – sa všemožne usiluje sformovať obrovskú kopy sena. Kláka si do nej a obidvoma rukami nahŕňa seno na seba. Ukladá sa bruchom – robí to veľmi zmyselne – na chuchvalec a rukami ho odspodu objíma. Prevracia sa celkom nabok a jednu ruku vystiera, pokiaľ len dočiahne. Pritíska kopy to jedným, to druhým kolenom. Homovi sa pritom natíska obraz skarabea s jeho guľôčkami. Napokon sa žena celým telom podstrčí pod kopy previazanú povrazom a pomaly sa s ňou zdvihne. Gundža je omnoho väčšia ako pestrá štíhla postavička, ktorá ju nesie – nie je to Grigia?

Keď sa Homo vydal za ňou, prechádzal popri dlhom rade kôp sena, ktoré sedliacky nastavali na rovnej plošine svahu a práve odpočívali; keď ich tak videl, ako ležia na svojich kôpkach, ovládlo ho vzrušenie; s hlavou opretou o ruku a s telom odpočívajúcim akoby v prúde rieky pripomínali Michelangelove sochy v Medicejskej kaplnke vo Florencii. A keď sa s ním zhovárali a museli si pri tom odpľuť, robili to veľmi okázalo; troma prstami vytiahli trochu sena z kopy, sformovali z neho lievik, do ktorého napľuli, a seno znova zastrčili do kopy: bolo to smiešne. Aj toho, kto sa cítil, že patrí k nim, ako Homo, ktorý hľadal Grigiu, mohla náhle vystrašiť takáto drsná obradnosť žien. Ale Grigia len zriedka odpočívala medzi ostatnými. Keď ju našiel, skláňala sa nad svojím zemiačnikom a vítala ho s úsmevom. Vedel, že nemá na sebe nič okrem dvoch sukien, že sa jej tela dotýka vysušená zem, ktorú rozhrňa štíhlymi, drsnými prstami. V tejto predstave nebolo však pre Homa nič nezvyklé, vnútorne si už dávno osvojil dotyky zeme, a možno ju ani nestretol na tejto roli počas zberania sena, všetko prežíval akosi jedno cez druhé.

Senníky sa zaplňali. Škárami pomedzi brvná prúdi dnu striebriaté svetlo. Aj seno vyžaruje zelený prísvit. Pod bránou leží hrubý zlatý pás.

Seno voňalo kyslato. Ako černošský nápoj, ktorý sa pripravuje z ovocných plodov premiešaných s ľudskými slinami. Stačilo,